

86/9

Ռիկուսի-

Ինչու եւէ անգլանուծ

դանշ Եւ Կոնքիւն Երկ

329.14

Բ-55

ChS

2010

Մե. Արամյան. Արթուրյան
Երբեք

№ Հրատարակ. ԵՐԻՏԱՍԱՐԻ ԴԱՃՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԻ 3

8628

ԲԻՆԱՐԴ

ԻՆՉՈՒ ԵՆՔ ԱՆՋԸՏԻՈՒՄ

ԴԱՃՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԻՑ

9432 5 407.

№ Հրատարակ. ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԻ 3

329.14

Ր - 55

ՐԻԽԱՐԴ

ԻՆՉՈՒ ԵՆՔ ԱՆՉԱՑԻՈՒՄ

ԴԱՂՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԻՑ

35067

ԳԻՆՆ Է 5 ԿՈՂ.

8628

2001

ԻՆՉՈՒ ԵՆԲ ԱՆՋԱՏԻՈՒՄ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԻՑ

(Բաց համակ մի գաւառացի ընկերոջ)

Սիրելի ընկեր!

«Դու ի՞նչ ել բրուտոս!»

«Դու, որ այնքան սիրում էիր Մայր Դաշնակցութիւնը, դու որ այնքան գնահատում էիր մեր կուսակցութեան մէջ ամբարւած քաջութիւնը և տեմպերամենտը, դու որ եռանդուն կողմնակից ես յեղափոխական կենդանի գործի և ատում ես թէօրիական խժրժանքները և պառակտումները, դու ի՞նչ անցար երիտասարդ դաշնակցականների շարքը»:

«Ի՞նչի համար»:

«Ինքնապաշտպանութեան շնորհիւ առաջացած շրջիւթն է արդեօք քեզ զգեցնում: Թերևս դժգոհ ես այն գործեղակերպից, որ Դաշնակցութիւնը ունեցել է մինչև այժմ Տաճկահայաստանում: Դուցէ՛ չես հաւանում Դաշնակցութեան թէօրիական ծրագիրը, կամ մեր կազմակերպչական սիստեմը: Բայց այդ ամենը չէ՛ որ շտկելու բաներ են»:

«Եթէ ոչ, այն ժամանակ ասա խնդրեմ որն է սօցիալիստական այն նոր ուսումը, այն նոր դաւանանքը, որը դուք ունէք և որից զուրկ ենք մենք: Որոնք

35667+

ենք բերել մի քննական հայեացք Դաշնակցութեան մասին, երբ կարողացել ենք վերլուծել դաշնակցական և առհասարակ հայ իրականութիւնը:

Դիւրութեամբ չենք մշակել այդ քննական հայեացքը, որովհետեւ չափազանց դժւար է քննադատել մի բան, որը շատ ես սիրել և ես լիովին հասկանում եմ քեզ և շատ ու շատ ուրիշ ոսկէ դաշնակցականներին, որոնց համար մահի չափ ծանր է այդ ինքնավերլուծումը և որոնք գերմարդկային ճիգեր են թափում, ինչ գնով էլ որ լինի, փրկելու կազմակերպութիւնը, բիւրեղացնելու, դտելու:

Ի՞նչ է Դաշնակցութիւնը:

Դաշնակցութիւնը տաճկահայ ժողովրդի ազատարար կազմակերպութիւնն է:

Դաշնակցութիւնը կովկասահայ ժողովրդի ինքնապաշտպան կազմակերպութիւնն է:

Նա կամեցել է և կամենում է ազատագրել քաղաքականապէս ամբողջ տաճկահայ ժողովուրդը՝ առանց դասակարգի խտրութեան: Նա պաշտպանել է և պիտի պաշտպանէր ամբողջ կովկասահայ ժողովուրդը՝ նոյնպէս առանց դասակարգի խտրութեան:

Դաշնակցութիւնը մի «ազգային» հիմնարկութիւն է:

Իսկ որպիսի հիմնարկութիւն կարող է ունենալ հայ ազգը իբրեւ ամբողջութիւն: Այդ հիմնարկութիւնը կը լինի և է իրապէս այն, ինչ որ հայ ժողովուրդն է:

Ի՞նչ է հայ ժողովուրդը սօցիալական տեսակէտով:

Հայ ազգի մի կարևոր հատւածը—Տաճկահայաստանի ժողովուրդը—դեռ չէ մտել ժողովրդական տնտեսութեան շրջանի մէջ: Գոյութիւն չունի աշխատանքի հասարակական շախմատում: Ամեն մի գաւառ և ամեն մի անկիւն ապրում է իւր ուրոյն տնտեսական կեանքով, բացակայում են արդիւնաբերական խոշոր կապիտալի երկու ձևերն էլ՝ թէ մասնաւորը և թէ ըն-

կերակցականը, բացակայում է խմբական արդիւնաբերութիւնը թէ արդիւնագործական և թէ գիւղատնտեսական ասպարիզում: Ֆէօդալական կարգերի դեռ բաւական ուժեղ մնացորդների կողքին մենք տեսնում ենք գրեթէ ինքնամիտի գիւղացիական տնտեսութիւններ, իսկ քաղաքներում մանր ու միջակ արհեստաւորութիւն և վաճառականութիւն: Ժողովրդի բոլոր խաւերի գլխին կախած է թիւրք կառավարութեան դամոկլեան սուրը, բոլոր խաւերն էլ տառապում են հարկերի անասելի ծանրութեան տակ և այն պրօցէսը, որը տեղի է ունենում Տաճկահայաստանում, ոչ թէ դարգացումն է դէպի ժողովրդական տնտեսութիւնը, այլ դէպի ժողովրդական ընդհանուր չքաւորութիւնը: Առաջ չեն գալիս նոր դասակարգեր և հին դասակարգերը չեն շերտաւորւում, այլ բոլոր դասակարգերն էլ տնանկանում են: Ընկած է արհեստը, ընկած է վաճառականութիւնը, ընկած է գիւղատնտեսութիւնը:

Այս միջավայրից է քաղել իւր հիւթերը տաճկահայ Դաշնակցութիւնը: Տաճկահայ մանր բուրժուազիայի և գիւղացիութեան ամենից ըմբոստ և ամենից վեհ ներկայացուցիչներն են կազմել Դաշնակցութեան շարքերը և այդ պատճառով տաճկահայ Դաշնակցութիւնը միշտ եղել է յեղափոխական, միշտ եղել է ուսմկավարական, բայց երբեք չէ եղել չէր էլ կարող լինել և պէտք էլ չէ որ լինէր սօցիալիստական:

Կովկասահայ իրականութիւնը կարևոր կէտերի մէջ տարբերւում է տաճկահայկականից: Այստեղ արդէն ֆէօդալական յարաբերութիւններից շատ քիչ բան է մնացել, դասակարգերի զանազանաւորումը աւելի առաջ է գնացել, գիւղացիական ինքնամիտի տնտեսութիւնը համարեա թէ վերացել է և աշխատաւոր գիւղացիութիւնը հազար ու մի կախումներով և յարաբերութիւններով շաղկապւած է ժողովրդական տնտեսութեան հետ: Կապիտալը զարգանում է յաղթականօրէն և տա-

Կ. Ս. Կապիտալիստական

Կ. Ս. Կապիտալիստական

կաւ առ տակաւ տողորում է տնտեսական կեանքի բո-
լոր ասպարէզները: Առաջ է եկել մի պրօլետարական
և կիսապրօլետարական հայ մասսայ: Սակայն այստեղ
հայ աշխատաւոր գիւղացիութիւնը և պրօլետարիատը
դեռ չեն կարողացել մշակել իրենց ուրոյն աշխատաւո-
րական մտածողութիւնը և գործողութիւնը և գտնուում
են տակաւին յաղթական հայ բուրժուազիայի մտաւոր
դեկավարութեան տակ:

Անգիտակից և անգիտակցութեան մէջ պահւած
աշխատաւորի և գիտակից բուրժուազիայի կազմակեր-
պութիւնն է կովկասեան Դաշնակցութիւնը:

Կովկասահայ խօցիալական կեանքի մէջ կա-
տարւած և այժմ էլ արագութեամբ կատարւող յեղա-
շրջումը հասկանալի է դարձնում այն շփոթը, այն մը-
տաւորական քաօսը, այն իրար հակադիր և խաչաւո-
րող հոսանքները, որոնք գոյութիւն ունեն Դաշնակցու-
թեան դեկավար շրջաններում:

Ամերիկայի «Հայրենիքը», Դաշնակցութեան ա-
ւանդութիւններին և մտածողութեան այդ միակ հաւա-
տարիմ թերթը, «պանարմենիզմ» է քարոզում, Բագրի
և Գանձակի Դաշնակցութեան թուղթիկները՝ սօցիալիզմ:
Մարտիկ ոյժերը դասակարգային համերաշխութիւն և
ազգային միութիւն են պահանջում, «Ապառաժի» ըն-
կերները խրախուսում են Ղարաբաղի աշխատաւոր
գիւղացիների դասակարգային կռիւը հայ մէլիքների և
բէգերի դէմ: Մի կենտրոնական կօմիտէ ամենից բա-
րեացական յարաբերութիւններն ունի տեղական բարձր
բուրժուազիայի հետ և շատ ցաւում է, երբ հայ կապի-
տալիստները ենթարկւում են գործադուլային դժբախ-
տութեան, իսկ նոյն կենտրոնականի շրջիկը ամենայն
եռանդով գործադուլներ է կազմակերպում այդ կապի-
տալիստների դէմ:

Նա, որը սօցիալիզմը ատում է, նա որը անտար-
բեր է դէպի սօցիալիզմը և նա, որը սօցիալիզմը կա-

րող է սիրել, նստած են իրար կողքի և կազմում են
այն, ինչ որ կոչւում է Հայ Յեղափոխական Դաշնակ-
ցութիւն:

Հակասութիւններ, հակասութիւններ, հակասու-
թիւններ:

«Այո, դա այդպէս է», պիտի առարկես Դու: «Բայց
միթէ դու չես նկատում, որ Դաշնակցութիւնը գտնւում
է: Միթէ դու չգիտես, որ խոշոր բուրժուազիան ար-
դէն թողել է մեզ: Միթէ քեզ յայտնի չէ, որ հակասո-
ցիալիստ Միհրանական հոսանքը անջատւել է մեզանից:
Միթէ քեզ համար պարզ չէ, որ Դաշնակցութեան երի-
դասարտ տարրերը աւելի ու աւելի են տողորում մի-
ջազգային յեղափոխական սօցիալիզմի գաղափարով և
Դաշնակցութիւնը, իբրեւ ամբողջութիւն, սկսել է բիւ-
րեղանալ սօցիալիստական իմաստով»:

Անշուշտ, տեղի ունի Դաշնակցութեան մէջ բիւ-
րեղացում: Սակայն այդ բիւրեղացումը կատարւում է
ոչ թէ մի կէտի, այլ երկու հակադիր կէտերի շուրջը:
Դրանցից մէկը կոչւում է աշխատաւորների միջազգա-
յին սօցիալիզմ, միւսը՝ «ազգային գաղափար» և Տաճ-
կահայ ժողովրդի քաղաքական ազատագրում: Այնպէս
որ աւելի յարմար կըլինէր բիւրեղացման փոխարէն
գործ ածել—ներիր ոճի այս բարբարոսութիւնը—բեկ-
ռացում:

Տաճկահայ ժողովրդի և Կովկասի հայութեան մի
մեծ մասի համար սօցիալիզմը մի անհրաժեշտութիւն,
մի իրական պահանջ չէ ներկայացնում, մինչդեռ կով-
կասահայ պրօլետարիատի և մասամբ աշխատաւոր գիւ-
ղացիութեան համար սօցիալիստական շարժումը և
կազմակերպութիւնը մի անխուսափելի պահանջ է և
իրականութեան հրամայողական թելադրանք: Հայու-
թեան այդ երկու տարրեր հատաճները մի կուսակ-
ցութեան մէջ մնալ չեն կարող:

Արդէն լսում եմ քո առարկութիւնը: «Չէ՞ որ

դուք սօցիալ-դէմօկրատներ չէք, չէ՞ որ դուք կանգնած էք աշխատաւորական և ոչ զուտ պրօլետարական տեսակէտի վրայ: Արդեօք աշխարհիս վրայ գոյութիւն ունի աւելի չարատանջ, աւելի կեղեքած ու աղքատ աշխատաւոր ժողովուրդ, քան տաճկահայ գիւղացիութիւնը: Դուք պարտաւոր էք սօցիալիստօրէն կազմակերպելու նրանց»:

Խեղճ աշխատաւոր ժողովուրդ!...

Թերեւս ոչ մի գաղափար չէ շահագործուած այնքան Դաշնակցութեան մէջ, որքան այդ գաղափարը:

Աշխատաւոր է, անպայման, ինքնափոփ տնտեսականութեան շրջանի գիւղացիական ընտանիքը, որը առանց շահագործումի արդիւնաբերում է և սպառում միայն այն, ինչ որ ինքն է արդիւնաբերել: Աշխատաւոր է հիւսիսային Խտալիայի² կամ Դանիայի մանր գիւղացին, որը հազար ու մի յարաբերութիւններ, կախումներ և կապեր ունի դրսի աշխարհի հետ, որը ժողովրդական տնտեսութեան հսկայ մեքենայի բերաւոր անիւներէց մէկն է ներկայացնում, որը մշակում է հում նիւթերը ընկերակցաբար, որի մասնաւոր սեփականութիւնը մի գանցառական քանակ է ընկերակցական սեփականութեան դիմաց, որը մի որոշ տնտեսական կազմակերպութեան մէջ միայն կարող է գոյութիւն ունենալ: Աշխատաւոր է անբանւոր և իւր սեփական ընտանիքի հետ արդիւնաբերող անկախ արհեստաւորը: Աշխատաւոր է, դաշնակցական հասկացողութեամբ, և մանրավաճառը, որի եկամուտը շատ յաճախ ցածր է պրօլետարական ամենացածր եկամուտից: Աշխատաւոր է սեփականութիւնից զուրկ և միայն գոյգ ոսկրոտ ու մկանստ ձեռների տէր պրօլետարը:

Սակայն որպիսի տարբերութիւն այդ աշխատաւորների մէջ!

Մինչդեռ կապիտալիստական երկիրների աշխատաւոր գիւղացիները կազմակերպել են ընկերակցա-

կան հիմնարկութիւնների մի ճոխ ցանց, ստեղծել են խմբական կապիտալ, խմբական արդիւնաբերութեան միջոցներ, իւրացրել են և օր օրի վրայ աւելի իւրացնում են արդիւնաբերական ամենաբարձր տեխնիկան, մինչդեռ նրանց մասնաւոր սեփականութիւնը, իբր իրաւունքների մի որոշ գումար՝ օր օրի վրայ կրճատուած է և տեղի է տալիս հանրային սեփականութեան, մինչդեռ Խտալիայի, Դանիայի և Ֆրանսիայի մանր գիւղացիութիւնը գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար զարգանում է դէպի սօցիալիզմը — ինքնամփոփ տնտեսութեան շրջանի տոյնպէս աշխատաւոր գիւղացիները և ոչ մի տրամադրութիւն չեն ցոյց տալիս յարելու նորագոյն խօցիալիստական շարժման: Մինչդեռ պրօլետար աշխատաւորները խիտ շարքերով համախմբուած են սօցիալիստական դրօշի շուրջը, աշխատաւոր արհեստաւորները և մանրավաճառները պատրաստ են ամեն մի գնով պաշտպանելու իրենց մասնաւոր սեփականութիւնը և տարուբերում են շարունակաբար բէակցիայից դէպի յեղափոխութիւնը և յեղափոխութիւնից դէպի բէակցիան:

Սօցիալիստական շարժումը բղխում է իրական պայմաններից:

Այնտեղ, ուր բացակայում է ժողովրդական տնտեսութիւնը, այնտեղ ուր չը կայ լայն չափերով աշխատանքի հասարակական բաժանում, այնտեղ ուր բացակայում է ընկերակցի և գործակից աշխատանքի անհրաժեշտութիւնը, ուր արդիւնաբերութիւնը խմբական ընաւորութիւն չի կրում, ուր բոլոր տնտեսական դասերը զարգանալու և շերտաւորւելու փոխարէն սընանկանում են, ուր բացակայում են հաղորդակցութեան միջոցները, ուր ոստակոխ են արւած մարդու և քաղաքացու ամենատարրական իրաւունքները, ուր չը կայ որևէ իրաւակարգ, ուր մարդիկ ապրում են ու մտածում հազար ու մի կողպեքի տակ, առանց դրսի ժողովրդների ուժեղ ազդեցութիւնը կրելու, ուր գոյութիւն

չունի մամուլ և գրականութիւն, ուր չի ստեղծւել դեռ մի սօցիալիստական ինտելլիգենցիա, այդպիսի մի տեղ հասկանալի է, անհրաժեշտ է և անխուսափելի է քաղաքական ազատագրութեան գործը, իսկ սօցիալիստական շարժումը հասկանալի չէ, անհրաժեշտ չէ և անխուսափելի չէ:

Այն չափով, ինչ չափով որ մենք ծանօթ ենք Տաճկահայ իրականութեան, այդ իրականութիւնը դուրկ է մի սօցիալիստական շարժման սուբստանցիել և իդէական բոլոր կարևոր նախապայմաններից: Առայժմ գոնէ և մօտաւոր ապագայում:

Ինչ վերաբերում է տաճկահայ ժողովրդի ծայրայեղ թշուառութեան, պիտի ասեմ Քեզ, որ թշուառութիւնը ինքն ըստ ինքեան չի կարող մղել որևէ դասակարգ դէպի սօցիալիզմը: Աւելի քան այդ: Ծայրայեղ թշուառութիւնը մի մեծ արգելք է սօցիալիզմի համար: Որովհետև սօցիալիզմը պէտք է գիտակցել, իսկ ծայրայեղ թշուառութեան անբաժան ընկեր—ծայրայեղ տգիտութիւնը անհնար է դարձնում ամեն մի գիտակցութիւն: Ծայրայեղ թշուառութիւնը դաստիարակում է մարդու մէջ հլու ու անբողոք հպատակութիւն և վարժեցնում է նրան յարմարւելու մի աւելի ծայրայեղ գրութեան:

Ով որևէ ազատութիւն չի տեսել, նա չէ կարող ցանկանալ մի աւելի մեծ ազատութիւն, և ով որևէ վայելք չի ունեցել, նա չէ կարող ձգտել մի աւելի մեծ վայելքի:

Ծայրայեղ թշուառութիւնը չէ, յամենայն դէպս, նորագոյն սօցիալիստական շարժման մղիչ ոյժը:

Հրաժարւել պրօլետարական սօցիալիզմի սօցիալ-դեմօկրատիական կօնցեպցիայից չի նշանակում դեռ կորցնել ոտերի տակից բէալ աշխարհը, ինկատի չառնել իրական պայմանները և տրւել «աղքատ մարդ»

կանց» սօցիալիզմի մանր բուրժուական ճղճիմ հոսանքին:

Այս ամենի դիմաց մեզ սովորաբար առարկում են և Դու էլ անշուշտ կառարկէս այսպէս: «Դուք, երիտասարդ դաշնակցականներդ, դեռ մի երկու տարի առաջ սօցիալիստներ չէիք, այլ սոսկ ռամկավարականներ, իսկ այժմ ոչ ոք չէ կարող կասկածի ենթարկել ձեր սօցիալիզմի անկեղծութիւնը: Ինչո՞ւ չէք կարծում որ նոյն զարգացման ընդունակ են և այն դաշնակցականները—ռուսահայ թէ տաճկահայ—որոնք դեռ զուրկ են սօցիալիստական հայեցողութիւնից և մինչև անգամ հակաակորդներ են սօցիալիզմի: Հարկաւոր է միայն համոզել նրանց, բացատրել սօցիալիզմի գիտականութիւնը, արդարացիութիւնը և կարևորութիւնը և նըրանք անպայման կը յարեն այդ վարդապետութեան: Վերջապէս, մի՞թէ քիչ է այն տաճկահայ և ռուսահայ ընկերների թիւը, որոնք կողմնակից են սօցիալիստական կազմակերպութեան և կուի Անդրկովկասում:

Անտարակոյս, պրօպագանդը անազին ազդակ է և մենք չենք որ պիտի ժխտենք նրա նշանակութիւնը: Եթէ չը կայ պրօպագանդը, եթէ չը կայ սօցիալիստական ուսումը, գիտակից սօցիալիստական շարժում չի կարող գոյութիւն ունենալ: Բայց միւս կողմից, եթէ չը կան մի շարք օբյեկտիվ պայմաններ, պրօպագանդը ազդեցութիւն ունենալ չի կարող:

Մենք աշխատեցինք ցոյց տալ այդ պայմանների բացակայութիւնը Տաճկահայաստանում: Իսկ եթէ Դու պնդում ես, որ մեր տաճկահայ ընկերներից շատերը ընդունում են սօցիալիզմը, այն ժամանակ թոյլ տուր նկատելու հետեւալը: Այդ ընկերները և ռուսահայ ընկերները մեծ մասը, յանուն Դաշնակցութեան ամբողջութեան և յարատեւութեան, պատրաստ են ամեն ինչ ընդունելու: Նրանք կընդունեն և կադետիզմ, և մարքսիզմ, և սօցիալ-բեմօլիւցիօնիզմ, և սինդիկալիզմ, և ամեն մի ուրիշ «իզմ», որովհետև նրանք այդ «իզմն»

րից» և ոչ մէկին լուրջ նշանակութիւն չեն տալիս: «Նոյնք ինչ ուզում էք, պարապէք ինչով կամենում էք, միայն մի քանդէք Դաշնակցութիւնը և շարունակեցէք օժանդակել տաճկահայ գործին»: Ահա նրանց լօզունգը:

Մենք չենք հաւատում—բացառութիւնների մասին չէ խօսքս—այդ ընկերների սօցիալիզմին, որովհետեւ գիտենք, որ դաշնակցականների—տաճկահայ թէ ռուսահայ—ճնշող մեծամասնութիւնը իր հոգու խորքում հակակրում է աշխատաւոր մարդու դասակարգային դատը և սօցիալիզմը և սիրում է միայն մի բան՝ տաճկահայ ժողովրդի քաղաքական ազատագրումը:

Դաշնակցութեան դրօշին հաւատարիմ տաճկահայերի զանազանութիւնը միհրանականներից պէտք է փնտրել ոչ թէ տարբէր հասարակայնեցողութեան, այլ տարբեր բարոյահայեցողութեան մէջ: Դաշնակցութեան յարող տաճկահայերը ուզում են ապրել և մեռնել տաճկահայ ժողովրդի ազատութեան զաղափարի համար, Դաշնակցութիւնից անջատուող միհրանականները ուզում են գլխաւորապէս շահագործել այդ գաղափարը:

Հիմա խնդրում եմ, սիրելի ընկեր, աչքի անցնել բերածս դատողութիւնները և ասել, կարող ենք արդեօք չանջատուել, հնարաւոր է և անհրաժեշտ է արդեօք Դաշնակցութեան ամբողջութիւնը:

Դաշնակցական ընկերների մտածողութիւնը տալաւ առ տալաւ ենթարկւում է զանազանաւորման և այժմ արդէն բաւականաչափ զանազանաւորւել է: Ստեղծւել են մտքի և ձգտումի երկու բեռներ: Մէկը սօցիալիստական, միւսը ազգայնական: Տարբերութիւնը դաշնակցականի և «դաշնակցականի» մէջ աւելի խոշոր է, քան երկու տարբեր սօցիալիստական կամ որեւէ ուրիշ քաղաքական բանակների պատկանող անհատների մէջ: Դաշնակցութիւնը երբէք չի եղել համախոհների մի կազմակերպութիւն, այժմ նա դադարել

է և համազգացների կազմակերպութիւն լինելուց:

Տաճկահայ դատը, իբր մի ամբողջ ժողովրդի քաղաքական դատ, իր էութեամբ տարբերում է կովկասահայ աշխատաւորի դասակարգային դատից:

Տաճկահայ իրականութիւնը չէ ստեղծել դեռ մի սօցիալիստական կուսակցութեան անհրաժեշտութիւնը, այնտեղ բացակայում են մի սօցիալիստական շարժման բոլոր օրէկտիվ նախապայմանները, իսկ Անդրկովկասում այդ նախապայմանների մեծ մասը իրականացած է արդէն և մինչդեռ սօցիալիզմը Տաճկահայաստանում մի բռնադրօսիկ ուտօպիա է, մեզ մօտ նա մի անհրաժեշտութիւն է:

Այդ ամենը գիտակցելուց յետոյ ի՞նչ է պարտաւոր անելու սօցիալիստ դաշնակցականը: Եթէ նա չէ կամենում հաշտեցնել անհաշտելին, եթէ նա չէ կամենում ինքնախաբէութեամբ և օտարախաբէութեամբ պարապել, եթէ նա չէ կամենում անգործութեան մատնել իրեն, եթէ նա ձեռք չէ բերել միաժամանակ երկու աթոռի վրայ նստելու ընդունակութիւնը—նա պիտի անջատուի Դաշնակցութիւնից:

Նա պիտի դառնայ երիտասարդ դաշնակցական:

«Ի՞նչու անջատուել», կասես Դու, «քանի որ կարելի է այդ երկու դատերի մէջ թոյլ կապեր միայն պահպանել և զրանցից ամեն մէկին լիակատար ներքին անկախութիւն տալ»:

Թոյլ կապերը այնուամենայնիւ կապեր են: Երբ խօսում են զրանց մասին, հասկանում են մի կողմից Դաշնակցութեան ընդհանուր ժողովը, որը կուսակցութեան ընդհանուր սկզբունքները պիտի մշակի, միւս կողմից պարտադիր օժանդակութիւնը տաճկահայ գործին:

Ի՞նչ է ներկայացնում իրենից Դաշնակցութեան ընդհանուր ժողովը:

Ընտրական վատ սխտեմի հայոց պարլամենտ:

Այդ պարլամենտը, որի կազմը նոյնքան խայտա-
ճամուկ է և այլատարր, որքան խայտաճամուկ և այլա-
տարր է հայ իրականութիւնը և մտածողութիւնը, բո-
լոր խնդիրները քննութեան պիտի ենթարկի մի պրիզ-
մայի միջոցով: Դաշնակցութեան ամբողջութեան և յա-
րատե գոյութեան պրիզմայի միջոցով:

Եթէ Դաշնակցութեան գոյութեան և ամբողջու-
թեան համար անհրաժեշտ է ունենալ սօցիալիստական
ծրագիրը, նա կը տայ այդ ծրագիրը, իսկ եթէ անհրա-
ժեշտ է մի ուրիշ բան, նա կը տայ այդ ուրիշ բանը:
Եթէ Դաշնակցութեան գոյութեան և ամբողջութեան
համար հարկաւոր է թէ ազգասիրութիւն և թէ սօցի-
ալիզմ, այն ժամանակ նրա մշակած ծրագիրը կը բո-
վանդակէ մի քիչ սօցիալիզմ, մի քիչ էլ ազգային դա-
ղափար, մի քիչ ազգայնականութիւն, մի քիչ էլ միջ-
ազգայնականութիւն, մի խօսքով՝ ամեն բանից քիչ
քիչ:

Այդ ժողովը պատրաստ է ամեն ինչ տալու և ա-
մեն ինչ վերցնելու, ամենին զիջելու և ամենին սպառ-
նալու, միայն թէ Դաշնակցութիւնը շարունակի գոյու-
թիւն ունենալ Պետերբուրգից մինչև Տիգրանակերտ և
Ղարաբաղից մինչև Բօստօն:

Մեր վերաբերումը դէպի ընդհանուր ժողովի ծը-
րագիրը, մինչև անգամ սօցիալիստական ծրագիրը,
չափազանց որոշ է:

Այդ ծրագիրը որևէ արժէք չը պիտի ունենայ
մեզ համար: Որովհետև սօցիալիստական կուսակցու-
թիւնը միայն կարող է ունենալ սօցիալիստական ծը-
րագիր, որովհետև սօցիալիստները միայն բարոյական
իրաւունք ունեն սօցիալիստական ծրագիր մշակելու,
որովհետև սօցիալիստական ծրագիրը պիտի տրւի ա-
ռանց ետին մտքի և ոչ թէ ի փառս այս կամ այն հիմ-
նարկութեան:

Ազգային ժողովների որոշումները սօցիալիստների
համար պարտադիր լինել չեն կարող:

Այժմ անցնում եմ մի վերին աստիճանի փափուկ
խնդրի:

Պիտի մենք օժանդակենք տաճկահայերի ազա-
տագրութեան, թէ ոչ և ինչպէս պիտի օժանդակենք:

Ամեն մի մարդ, մանաւանդ ամեն մի հայ մարդ,
ամեն մի սօցիալիստ և մանաւանդ ամեն մի հայ սո-
ցիալիստ պարտաւորւած է բարոյապէս օգնելու տաճ-
կահայերի քաղաքական ազատագրութեան գործին,
օգնելու կիանքով, դէնքով և գրամով:

Այդ մասին երկու կարծիք գոյութիւն ունենալ չի
կարող:

«Եթէ օժանդակելու այդ պատրաստակամութիւնը
մի դիտաւորեալ կեղծաւորութիւն, մի տաքտիքական
խտրամանկութիւն չէ ձեր կողմից, եթէ տաճկահայ ժո-
ղովրդի տառապանքները իսկապէս այդքան մօտ են
ձեր սրտին, ապա ինչո՞ւ չէք կամենում որ օժանդա-
կութիւնը լինի պարտադիր»: Սյուպէս կը հարցնես Դու:

Պարտադիր, այսինքն ծրագրային, չի կարող լի-
նել Անդրկովկասում գործող մի սօցիալիստական կազ-
մակերպութեան օժանդակութիւնը տաճկահայերի ա-
զատագրական գործին հետեւալ պատճառներով:

Նախ, որովհետև այդպիսով կարող է սուսթել թէ
սօցիալիստական կազմակերպութիւնը և թէ տաճկահայ
քաղաքական կուսակցութիւնը:

Սօցիալիստական կազմակերպութիւնը պիտի հը-
րաժարւի այդ գէպըում այն աշխատաւորական տար-
րերից և խմբակցութիւններից, որոնք ընդունում են
սօցիալիստական ծրագիրը, իսկ տաճկահայերին օգնե-
լու ծրագրային պարտականութիւնը չեն ընդունում:

Ապա, եթէ տաճկահայ գործը գտնւի մի սօցիա-
լիստական կազմակերպութեան գեկաւարութեան տակ,
կամ եթէ նա առաջ տարւի մի այդպիսի կազմակեր-

1000
35667

պութեան պարտադիր աջակցութեամբ, քանակահայ գործը պիտի զրկւի այն մասնակցութիւնից և օժանդակութիւնից, որը կարող են ցոյց տալ և երկու տասնամեակի ընթացքում ցոյց են տւել հայ ժողովրդի ոչ սօցիալիստական տարրերը:

Միւս կողմից, եթէ այդ տարրերի աջակցութիւնը կատարւի մի սօցիալիստական կազմակերպութեան միջոցով, պիտի ընդունւի այդպիսով և նրանց մասնակցութիւնը և ազդեցութիւնը այդ սօցիալիստական կազմակերպութեան մէջ, պիտի թոյլ տրւի, որ յեղափոխական մանր բուրժուան կամ ազգասէր խոշոր բուրժուան և հակասօցիալիստը շարունակեն մթացնել աշխատաւոր մարդու դասակարգային գիտակցութիւնը: Այսինքն կովկասեան Դաշնակցութիւնը պիտի կրկնէ:

Մի բան որից մենք ամենից շատ ենք խուսափում:

Ապա կարելո՞ր եմ համարում այստեղ առանձնապէս շեշտելու, որ մենք ամեն մի տաճկահայ շարժման, ամեն մի տաճկահայ յեղափոխական կազմակերպութեան և ամեն մի յեղափոխական ձեռնարկի չպիտի օժանդակենք: Մենք կօժանդակենք միայն այն կազմակերպութիւններին, որոնք բաժանում են մեր հայեացքը տաճկահայ խնդրի վերաբերմամբ և որոնց գործելակերպը մենք կը համարենք նպատակայարմար:

Մեր հայեացքը տաճկահայ խնդրի մասին հետեւեալն է:

Տաճկահայ խնդիրը տաճկական մեծ խնդրի բաղկացուցիչ մասն է միայն: Խնթութիւն է կարծել, որ հայ ժողովուրդը, որը մինչև անգամ իր հայրենիքում փոքրամասնութիւն է կազմում, պիտի կարողանայ սեփական ոյժերով ազատագրուել: Խնթութիւն է կարծել, որ եւրոպական դիպլոմատները պիտի կամենան և տաճկահայ դատի երկու զոյգ եւրոպական բարեկամները պիտի կարողանան նպաստել յատկապէս տաճկահայերի ազատութեան գործին: Հայ ժողո-

վուրդը պիտի ազատւի տաճիկի հետ միասին, կամ ընտել չը պիտի ազատւի: Տաճկահայ յեղափոխութիւնը, այդ պատճառով, տաճկական յեղափոխութեան բաղկացուցիչ և ենթակայ երևոյթներէից մէկը պիտի կազմի և չի կարող ունենալ որեւէ սեպարատիստական նպատակ:

Հայդուկային արշաւանքները, անպատրաստ և պատամբութիւնները, դիպլոմատիական ակնկալութիւնների և պարլամենտական հարցադրումների քաղաքականութիւնը պէտք է թողնել մի կողմը և ձեռնարկել անմիջապէս միջազգային յեղափոխութեան կազմակերպութեան թիւրքիայում:

Գուցէ Դաշնակցութիւնը, երկու տասնամեակի չափազանց դառն փորձերից յետոյ, կարողանայ կանգնել այս հայեցակէտի վրայ, այն ժամանակ մեր համակրանքն ու սէրը, մեր օժանդակութիւնը տաճկահայ ժողովրդի ազատութեան համար մարտնչող Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան պիտի պատկանէ:

Երբ հատնում են բոլոր տրամաբանական արգումենտները, մեր հակառակորդ—ընկեր դաշնակցականները սկսում են մեզ նախատել: «Ուրեմն դուք ուզում էք լալ ձեր ձեռները և հեռու կենալ տաճկահայ դատից, դուք ուզում էք մոռանալ, որ կովկասահայ ժողովուրդը արխանով կնքւած պարտականութիւններ ունէ տաճկահայերի վերաբերմամբ: Դուք ուզում էք լքանել տաճկահայ ժողովուրդը»:

Նախ, ոչ ոք չի ասել, թէ պէտք է ձեռները լալ տաճկահայ դատից, ոչ ոք չի ասել, թէ պէտք է անտարբեր մնալ մի արխանակից ժողովրդի ահռելի տառապանքների դիմաց, ոչ ոք չի ասել, որ ռուսահայ ժողովուրդը չպիտի նպաստի այն մեծ յեղափոխութեան, որը հնարաւոր պիտի դարձնէ ամեն մի սօցիալիստական շարժում և առհասարակ ամեն մի առաջխաղաց զարգացում Առաջաւոր Ասիայում:

Ով պնդում է այդ, նա մութ դիտաւորութիւն կամ բութ մտածողութիւն ունի։ Մենք պահանջում ենք միայն երկու տարբեր գործերի համար—մի ամբողջ ժողովրդի քաղաքական ազատագրութիւնը և մի դասակարգի սոցիալիստական շարժումը—երկու անկախ կազմակերպութիւններ։ Վերջապէս տաճկահայ դատը չէ միայն, որ ստիպում է մեզ անշտուել Դաշնակցութիւնից։ Մենք կանխատեսինք այդ կազմակերպութիւնից և այն ժամանակ, եթէ տաճկահայ դատը ընտել գոյութիւն չունենար և Դաշնակցութեան միակ ասպարէզը լինէր ռուսական հայութիւնը։

Մեր նպատակը չէ կոմկոսսահային բաժանել տաճկահայից, այլ աշխատաւորի սոցիալիստական շարժումը և կազմակերպութիւնը բաժանել մի ամբողջ ազգութեան միջբաժանարարային, բայց այնուամենայնիւ բուրժուազիայի ղեկավարութեան և հոգնաւորութեան տակ գտնուող շարժումից և կազմակերպութիւնից։

Գալով «բման», «յուսահատութեան» և նման դժգոհմանային արգումենտներին, պիտի ասեմ Քեզ, որ այդ լքումը և յուսահատութիւնը պիտի առաջ գայ ոչ թէ տաճկահայ յեղափոխականների մէջ, որոնց թիւը հազար է ու հազար, այլ նրանց մէջ միայն, որոնք դուրս են Դաշնակցութեան ամբողջութեան համար, որոնց համար դաշնակցութիւնը աւելի է քան հայ ժողովուրդը և նրա ազատութիւնը։

Երբ տաճկահայ յեղափոխութիւնը կազմաւորուի ռուսահայ իքստելիգենցիայի խնամատարութիւնից, երբ յեղափոխական գործը կը զանաւորւի այնպիսի մարդկանց ձեռքին, որոնք հրահանւներ տալուց բացի պարտաւոր են և մեռնել ժողովրդի ազատութեան համար, երբ տաճկահայ յեղափոխականները ձեռք կը մեկնեն Տաճկաստանի միացած ժողովրդների յեղափոխականներին և կը դիմեն մի ընդհանուր նպատակի, այն է ստեղծելու

կան ռեժիմի տապալման, երբ տաճկահայ մասսան կհրաժարւի ռուսահայերի որոշիչ աջակցութեան և դիպլոմատիական հրաշքների խորապէս վնասակար պատշաճներէրից, այն ժամանակ համոզած ենք մենք, որ այդ մասսան կը կարողանայ ցոյց տալ մի այնպիսի յեղափոխական կորով և ոյժ, կը կարողանայ արտադրել ղեկավար և մարտիկ յեղափոխականների մի այնպիսի փայլուն շարան, ստեղծել մի այնպիսի կազմակերպութիւն, որի նմանը նա երբէք չի ունեցել։

Նոյն համոզումն ունեն և տաճկահայ գիտակից ընկերներից մի քանիսը, որոնք մեզ հետ միասին երկու դատերի անջատումն են պահանջում։

Ով խօսում է «բման և յուսահատութեան» մասին, նա զրպարտում է տաճկահայերին և այժմեանից արդէն, առանց գիտակցելու, մահաւան դատաւճիռ է կարգում տաճկահայ շարժման։

Այդպիսիները կանգնած են տրամաբանական մի ծանր երկընտրանքի առջև։ Եթէ մի քանի տասնեակ ռուսահայ գործիչների, մի քանի հարիւր հրացանի և մի քանի հազար բուրժու բացակայութեան պատճառով տաճկահայերը պիտի յուսահատւին և յեղափոխական գործը պիտի կանգ առնի կամ դանդաղի, կը նշանակէ, որ ամբողջ տաճկահայ յեղափոխական շարժումը կդիմէ մի արեւստական շարժում, իսկ եթէ ոչ, եթէ Տաճկաստանի մէջ կայ մի յեղափոխական կամ յեղափոխակութեւն արամադիր հայ ժողովուրդ, այն ժամանակ նա կը կարողանայ իր դատը իր ուսերի վրայ տանել և կարիք չի զգալ մի սոցիալիստական կազմակերպութեան պարտադիր օժանդակութեան։

Թոյլ տուր այժմ անցնելու քս վերջին հարցին։

Անջատում բարոյելով և անջատումը իրականացնելով, դեմօքալիգացիայի չենք ենթարկիլ արդեօք հայ աշխատաւոր մասսան, չենք կորցնիլ արդեօք նրա համակրանքը, չենք ջլատիլ արդեօք նրա յեղափոխական ոգին։

Մասսայի այդ անպայման պաշտամունքը մեզ անհասկանալի է, որովհետեւ մեր կարծիքով, մարտնչող սօցիալիզմի համար այն մասսան միայն արժէք ունի, որը գիտակից է, որը յեղափոխական է և որը կազմակերպւած է:

Կովկասեան Դաշնակցութեան մասսան իր հսկայական և գորշ մեծամասնութեան մէջ ոչ գիտակից է, ոչ յեղափոխական է և ոչ էլ կազմակերպւած: Վկայ են սորան դաշնակցական մասսայի ձեռով կատարւած բարբարոսութիւնները թիւրքերի և հայերի վրայ, վրկայ են այդ մասսայից ելած հազարաւոր միհրանականները, անիշխանաշինները, հարուստ աղաների զինակիր նոքարները, վկայ է այդ մասսայի թիւրքատեցութիւնը և նրա անասելի սարսափը յեղափոխութիւնից:

Որեւէ յեղափոխական գործողութեան համար այդ մասսան, չը նայած նրա մէջ ամբարւած անհատական քաջութեան, գրական արժէք չունի և եթէ խնդրին նայելու լինենք սօցիալիստի և յեղափոխականի, բայց ոչ «ազգասէրի» տեսակէտից, դաշնակցական յեղափոխական մասսա գոյութիւն չունի, ուրեմն չը կայ և այն օրյեկտը, որի ջլատումը և դեմօրալիզացիան այնքան հոգսեր է պատճառում մեր հներին:

Դաշնակցութեան մասսան անգիտակից հայ ժողովուրդն է իր բոլոր առաւելութիւններով և թերութիւններով և ով մօտենում է նրան սօցիալիստական խօսքով ու գործով, նա բարոյականացնում է և ոչ թէ բարոյազրկում, նա կազմակերպում է և ոչ թէ կազմալուծում, նա յեղափոխականացնում է և ոչ թէ թուլացնում այդ մասսայի յեղափոխական ոգին:

Եւ պիտի ասեմ Քեզ, որ մենք խորապէս գարշում ենք և ուշի ուշով պիտի խուսափենք այն զզւելի որսից, որը Դաշնակցութիւնը և սօցիալ-դեմօկրատիան ձեռնարկել են հայ մասսայի վերաբերմամբ: Մենք չը

պիտի ձգտենք խարելու և ապշեցնելու դրսի աշխարհը հազարաւոր ոչնչութիւնների անամէջ քանակով, այլ պիտի աշխատենք միայն սօցիալիստական միտքը մըտցնելու մասսայի մէջ և պիտի լինենք այդ մասսայից ելած գիտակիցների մարտնչող կազմակերպութիւնը: Նամակս վերջացնում եմ:

Ես գրել եմ սիրելով: Եթէ իմ մտածողութեամբ վիրաւորել եմ Քո զգացումները, ներիք ինձ: Դա դիտմամբ չէ եղել:

Ընդունիր ընկերական ջերմ բարեկերս

Քո Ռիխարդ:

Յրջյհ. Ռիխարդ

— Կապիւն Բագր Եւ Եւրոպայի Գործարար Բաժնեւոր
Եւ Եւրոպայի Գործարար Բաժնեւոր Եւ Եւրոպայի
Գործարար Բաժնեւոր Եւ Եւրոպայի Գործարար
Բաժնեւոր Եւ Եւրոպայի Գործարար Բաժնեւոր
Եւ Եւրոպայի Գործարար Բաժնեւոր Եւ Եւրոպայի
Գործարար Բաժնեւոր Եւ Եւրոպայի Գործարար
Բաժնեւոր Եւ Եւրոպայի Գործարար Բաժնեւոր

Եւ Եւրոպայի Գործարար Բաժնեւոր Եւ Եւրոպայի
Գործարար Բաժնեւոր Եւ Եւրոպայի Գործարար
Բաժնեւոր Եւ Եւրոպայի Գործարար Բաժնեւոր
Եւ Եւրոպայի Գործարար Բաժնեւոր Եւ Եւրոպայի
Գործարար Բաժնեւոր Եւ Եւրոպայի Գործարար
Բաժնեւոր Եւ Եւրոպայի Գործարար Բաժնեւոր

Եւ Եւրոպայի Գործարար Բաժնեւոր Եւ Եւրոպայի
Գործարար Բաժնեւոր Եւ Եւրոպայի Գործարար
Բաժնեւոր Եւ Եւրոպայի Գործարար Բաժնեւոր
Եւ Եւրոպայի Գործարար Բաժնեւոր Եւ Եւրոպայի
Գործարար Բաժնեւոր Եւ Եւրոպայի Գործարար
Բաժնեւոր Եւ Եւրոպայի Գործարար Բաժնեւոր

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0040957

7619

